

Sygn. akt I C 1099/20

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 31 marca 2022 r.

Sąd Okręgowy w Siedlcach I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSO Andrzej Kirsch

Protokolant: st. sek. sąd. Anna Lipińska

po rozpoznaniu w dniu 23 marca 2022 r. w Siedlcach

na rozprawie

sprawy z powództwa W. P., K. W. i Ł. W.

przeciwko A. W. (1), A. W. (2) i R. W.

o ustalenie nieważności czynności prawnych

I. postępowanie w części dotyczącej żądania ustalenia nieważności czynności prawnej w postaci umowy darowizny, zawartej pomiędzy pozwanymi A. W. (1) a R. W. w S. w dniu 4 grudnia 2017 r., sporządzonej w formie aktu notarialnego przed notariuszem M. W. (Rep. (...)), wobec cofnięcia pozwu umarza,

II. w pozostałej części powództwo w stosunku do wszystkich pozwanych oddała,

III. rozstrzyga o zasadach poniesienia przez strony kosztów procesu w ten sposób, że ustala, iż koszty procesu ponosi w całości strona powodowa, pozostawiając szczegółowe wyliczenie tych kosztów referendarzowi sądowemu.

Sygn. akt I C 1099/20

UZASADNIENIE

W dniu 23 września 2020 r. wpłynął do Sądu Okręgowego w Siedlcach pozew W. P., K. W. i Ł. W., w którym wnieśli oni o ustalenie:

- nieważności umowy darowizny prawa własności lokalu mieszkalnego oznaczonego numerem (...) o powierzchni (...) m², znajdującego się w budynku położonym w S. przy ulicy (...), dla którego w Sądzie Rejonowym w Siedlcach prowadzona jest księga wieczysta oznaczona numerem (...), zawartej pomiędzy pozwanymi A. W. (1) i A. W. (2) w formie aktu notarialnego w dniu 31 marca 2016 r.,

- nieważności umowy darowizny prawa własności zabudowanej nieruchomości, położonej we wsi L. i składającej się z działki gruntu oznaczonej numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni (...) m², dla której w Sądzie Rejonowym w Siedlcach prowadzona jest księga wieczysta o nieznanym powodom numerze, zawartej pomiędzy pozwanymi A. W. (1) i R. W. w 2017 r.

W uzasadnieniu pozwu podniesiono w szczególności, że z uwagi na stan zdrowia będący wynikiem wielu poważnych chorób, matka powodów A. W. (1) nie mogła w latach 2016-2017 świadomie i swobodnie rozporządzić majątkiem. Powodowie stwierdzili, że złożone przez nią oświadczenia prowadzące do przeniesienia własności nieruchomości były

bezwzględnie nieważne. Z kolei interes prawny powodów w dochodzeniu niniejszego powództwa wyraża się w tym, że zmierzają oni do przywrócenia stanu, jaki istniał przed zawartymi przez pozwanych umowami. Powodowie ponadto podnieśli, że lokal mieszkalny, który pozwana A. W. (1) podarowała w 2016 r. jednej ze swoich córek, pierwotnie stanowił przedmiot prawa najmu jako lokal zakładowy (...), a prawo najmu tegoż lokalu stanowiło element majątku wspólnego obojga rodziców powodów, tj. A. W. (1) i jej nieżyjącego męża W. W. (1).

W dniu 28 grudnia 2020 r. wpłynęła do akt sprawy odpowiedź na pozew pełnomocnika pozwanego R. W., w której nie uznano powództwa, wniesiono o jego oddalenie w całości i zasądzenie od powodów na rzecz pozwanego zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. W uzasadnieniu odpowiedzi na pozew podniesiono w szczególności, że powodowie nie posiadają interesu prawnego do żądania ustalenia nieważności umowy darowizny prawa własności nieruchomości gruntowej, położonej w miejscowości L. i oznaczonej numerem ewidencyjnym (...) (k. 66-68).

W dniu 29 grudnia 2020 r. wpłynęła do akt sprawy odpowiedź na pozew pełnomocnika pozwanej A. W. (2), w której nie uznano powództwa, wniesiono o jego oddalenie i zasądzenie od powodów na rzecz pozwanej zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. W uzasadnieniu odpowiedzi na pozew podniesiono w szczególności, że w dacie zawarcia skarżonej przez powodów czynności prawnej pozwana A. W. (1) nie znajdowała się w stanie wyłączającym świadome i swobodne złożenie oświadczenia woli. Ponadto pełnomocnik pozwanej stwierdził, że po stronie powodów brak jest interesu prawnego w dochodzeniu roszczenia zawartego w pozwie (k. 71-74).

Na rozprawie w dniu 1 marca 2021 r. pozwana A. W. (1) przyłączyła się do stanowiska pełnomocników pozwanych R. W. i A. W. (2), stwierdziła również, że zawarte umowy były ważne (stanowisko procesowe pozwanej A. W. (1) zarejestrowane na rozprawie w dniu 1 marca 2021 r. – 00:21:25-00:22:25).

W dniu 29 marca 2021 r. wpłynęło do akt sprawy pismo procesowe pełnomocnika powodów, w którym cofnął on pozew w części dotyczącej żądania oznaczonego numerem II zawartego w pozwie, tj. ustalenia nieważności umowy darowizny prawa własności nieruchomości gruntowej, położonej we wsi L. i składającej się z działki gruntu oznaczonej numerem ewidencyjnym (...), zawartej w dniu 4 grudnia 2017 r. (k. 138-139). Z kolei w piśmie, które wpłynęło w dniu 13 kwietnia 2021 r. pełnomocnik powodów uzupełnił oświadczenie zawarte w poprzednim piśmie i stwierdził, że częściowego cofnięcia pozwu dokonał bez zrzeczenia się roszczenia (k. 141-142).

Zarządzeniami z dnia 15 kwietnia 2021 r. o częściowym cofnięciu pozwu dokonanego przez pełnomocnika powodów zawiadomiona została pozwana A. W. (1) i pełnomocnicy pozostałych pozwanych (k. 143 i 144).

W dniu 21 maja 2021 r. wpłynęło do akt sprawy pismo procesowe pełnomocnika pozwanego R. W., w którym wyrażono zgodę na częściowe cofnięcie pozwu. Pełnomocnik pozwanego wniosła również – w odniesieniu do cofniętej części pozwu – o zasądzenie od powodów na rzecz pozwanego R. W. kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych (k. 152-152v).

Na rozprawie w dniu 23 marca 2022 r. pełnomocnik powodów podtrzymywał powództwo w zakresie roszczenia objętego punktem I pozwu. Pełnomocnik pozwanego R. W. wnosiła o częściowe umorzenie postępowania w związku z cofnięciem pozwu, a w pozostałej części o oddalenie powództwa. Pełnomocnik pozwanej A. W. (2) podtrzymywał stanowisko i wnosił o oddalenie powództwa (stanowiska pełnomocników stron zarejestrowane na rozprawie w dniu 23 marca 2022 r. – 00:16:01-00:30:48).

Sąd Okręgowy ustalił, co następuje:

Powodowie W. P., K. W. i Ł. W. oraz pozwani A. W. (2) i R. W. są rodzeństwem.

Pozwana A. W. (1) jest matką powodów i pozwanych A. W. (2) i R. W..

W. W. (1) był ojcem powodów i pozwanych A. W. (2) i R. W. oraz mężem pozwanej A. W. (1).

W. W. (1) zmarł w dniu 4 lutego 2005 r. w S.

Według twierdzeń powodów, za życia ich ojca W. W. (1), lokal mieszkalny oznaczony numerem (...) o powierzchni (...) m², znajdujący się w budynku położonym w S. przy ulicy (...), był lokalem zakładowym, i był przedmiotem prawa najmu na rzecz A. B. i W. małżonków W..

Na podstawie umowy sprzedaży z dnia 10 lipca 2006 r., zawartej w formie aktu notarialnego przed notariuszem M. K. (Rep. (...)), pozwana A. W. (1) kupiła od Miasta S. prawo własności lokalu mieszkalnego oznaczonego numerem (...) o powierzchni (...) m⁽²⁾, znajdującego się w budynku położonym w S. przy ulicy (...), wraz z udziałem wynoszącym (...) części we współwłasności części wspólnych budynku i urządzeń, które nie służą do wyłącznego użytku właścicieli poszczególnych lokali i takim samym udziałem we współwłasności zabudowanej nieruchomości, tj. działki gruntu oznaczonej numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni (...) m⁽²⁾.

W dniu 31 marca 2016 r. zawarta została umowa darowizny, mocą której pozwana A. W. (1) przeniosła na rzecz swojej córki A. W. (2) własność nieruchomości lokalowej, tj. opisanego powyżej lokalu mieszkalnego wraz z udziałem we współwłasności części wspólnych budynku i urządzeń oraz udziałem we współwłasności nieruchomości gruntowej. Umowa sporządzona została w formie aktu notarialnego (Rep. (...)) w kancelarii notarialnej w S. przed notariuszem A. M..

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie następujących dowodów: odpisów skróconych aktów stanu cywilnego (k. 12, 12a, 13,14 i 15), umowy darowizny oraz oświadczenia o ustanowieniu służebności z dnia 31 marca 2016 r. (k. 16-19), treści elektronicznej księgi wieczystej prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Siedlcach i oznaczonej numerem (...), umowy darowizny zawartej w dniu 4 grudnia 2017 r. (k. 128-132).

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Powództwo sformułowane w niniejszej sprawie przez powodów W. P., K. W. i Ł. W. nie zasługiwało na uwzględnienie i podlegało oddaleniu w całości.

Stosownie do treści art. 189 k.p.c. powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny. Istnienie interesu prawnego według poglądów wyrażonych w doktrynie prawa cywilnego i judykaturze, należy wiązać ze stanem niepewności po stronie powoda, co do określonego stanu prawnego bądź prawa oraz potrzebą wyeliminowania tego stanu niepewności poprzez sądowe udzielenie ochrony interesu powoda, polegające na zakończeniu istniejącego sporu, bądź zapobieżeniu takiemu sporowi w przyszłości. ***Celem powództwa o ustalenie jest zatem udzielenie ochrony interesom powoda zagrożonym bądź naruszonym działaniem pozwanego (pозwanych)***. Należy przy tym podkreślić, jak wyżej wskazano, że możliwość wytoczenia powództwa o ustalenie istnieje jedynie wówczas, gdy rozpoznanie takiego powództwa zapewni powodowi ostateczną ochronę i realizację jego interesu. Do oddalenia powództwa o ustalenie istnienia bądź nieistnienia prawa czy stosunku prawnego prowadzić zatem winno wystąpienie z takim powództwem w sytuacji, kiedy powodowi przysługuje dalej idące roszczenie procesowe, umożliwiające uzyskanie szerszej ochrony. Istnienie interesu powoda w wytoczeniu powództwa o ustalenie jest podstawową merytoryczną przesłanką, od oceny której zależy możliwość badania przez sąd prawdziwości dalszych twierdzeń wyrażonych w pozwie. Jak określili to Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z dnia 6 kwietnia 2014 roku w sprawie I ACa 21/14 – „praktycznie rzecz biorąc, interes prawny występuje wtedy, gdy sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego, zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów, czyli definitywnie zakończy spór istniejący lub prewencyjnie zapobiegnie powstaniu takiego sporu w przyszłości, a jednocześnie interes ten nie podlega ochronie w drodze innego środka. Z kolei brak interesu prawnego jako przesłanki powództwa z art. 189 k.p.c. zachodzi wówczas, gdy strona nie ma jakiegokolwiek potrzeby ustalania stosunku prawnego lub prawa, gdyż jego sfera prawna nie została ani naruszona,

ani zagrożona przez pozwanego” (por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 marca 2012 roku w sprawie I CSK 325/11, LEX nr 1171285).

Nie ulega również najmniejszej wątpliwości, że interes prawny w ustaleniu istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego nie przysługuje wyłącznie osobom, które były stronami stosunku prawnego. Oczywistym jest, że interes takowy będzie posiadał podmiot, na którego prawa i obowiązki w pewnym zakresie – rozumianym szeroko – może wpłynąć istnienie lub nieistnienie prawa przysługującego innym podmiotom lub stosunku prawnego łączącego inne podmioty.

W ocenie Sądu Okręgowego, w sprawie brak było po stronie powodów interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieważności umowy darowizny zawartej w dniu 31 marca 2016 r. pomiędzy pozwanymi A. W. (1) i A. W. (2) (matką i córką), w części dotyczącej oświadczenia złożonego przez pozwaną A. W. (1). W tym zakresie zdecydowanie należy przywołać starszy, ale nadal aktualny pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w wyroku z dnia 27 kwietnia 1979 r. w sprawie III CRN 56/79, iż należący do kręgu spadkobierców ustawowych po osobie, która złożyła oświadczenie w okolicznościach przewidzianych w art. 82 kc, może żądać ustalenia nieważności tej umowy dopiero po jej śmierci jako jej spadkobierca. Powodowie, którzy nie byli stronami umowy zawartej przez ich matkę A. W. (1) z pozwaną A. W. (2), nie mają bowiem żadnego tytułu do kwestionowania tej umowy. Niewątpliwie będą mogli to uczynić dopiero po śmierci ich matki jako jej spadkobiercy.

Nieważność czynności prawnej określona np. w przepisach art. 58 oraz 82-87 kc, będąc najsurowszą sankcją ustawową, obwarowana została konkretnymi przesłankami. Nie oznacza to jednak, że wystarczy powołać się na te przesłanki dążąc do ustalenia nieważności, niezbędne jest jeszcze wykazanie się interesem prawnym w rozumieniu art. 189 kpc, a więc szczególnym uprawnieniem do kwestionowania czynności prawnej. Interes ten wymaga indywidualnej oceny w każdej konkretnej sprawie, co oznacza, że nieważna czynność prawna będzie funkcjonować w obrocie, jeżeli osoba tę czynność kwestionująca nie wykaże istnienia po jej stronie potrzeby prawnej ingerencji w tę czynność.

Powodowie (dzieci pozwanej A. W. (1)), należący do kręgu przyszłych spadkobierców ustawowych nie posiadają legitymacji czynnej do wystąpienia z roszczeniem ustalenia nieważności umowy, kwestionujący ważność konkretnej czynności prawnej na podstawie wady oświadczenia woli, skutkującej sankcją bezwzględnej nieważności. Zaistniała sytuacja prawna, gdy pozwana A. W. (1) podarowała jednej ze swoich córek własność nieruchomości lokalowej, a powodowie kwestionują ważność tej umowy z uwagi na stan psychiczny matki, wbrew stanowisku powodów – nie stanowi bezpośredniego naruszenia ich interesów prawnych. Ustawowe prawo dziedziczenia powodów po matce nie ma charakteru bezwzględnego i w przypadku odmiennej, wyrażonej choćby w testamencie woli matki, może ostatecznie ograniczyć się do roszczenia o zachówek. Zdarzenia prawne za życia pozwanej A. W. (1) powodujące uszczuplenie jej majątku, jak ma to miejsce w przypadku kwestionowanej umowy, co prawda wpływają bezpośrednio na zmniejszenie potencjalnego spadku, w żadnej mierze nie ogranicza to jednak zasady swobody umów i nie uzasadnia ingerencji osób trzecich w zawierane czynności prawne w imię obrony interesu prawnego ewentualnego przyszłego spadkobiercy.

W przypadku uznania zasadności wytoczonego przez powodów roszczenia, składnik majątkowy w postaci odrębnej własności lokalu mieszkalnego znajdującego się w budynku, położonym w S. przy ulicy (...), byłby „na powrót” własnością pozwanej A. W. (1). Skutek prawny byłby zatem taki, jakby umowa darowizny z dnia 31 marca 2016 r. nigdy nie została zawarta. Oznacza to, że wskutek czynności prawnej w postaci umowy darowizny z dnia 31 marca 2016 r., sfera prawna powodów nie została w żaden sposób zagrożona, a tym bardziej nie została naruszona. Co oczywiste, pozwana A. W. (1) miałaby pełną swobodę i prawo do podjęcia kolejnej (kolejnych) czynności prawnych obejmującej składnik majątkowy w postaci odrębnej własności opisanego powyżej lokalu.

Wytaczając niniejsze powództwo powodowie wychodzili również z błędnego założenia, że pozytywny wynik przedmiotowej sprawy jakkolwiek będzie wpływał na ich prawa spadkowe, a dokładnie na skład masy spadkowej po nieżyjącym ojcu W. W. (1).

W tym miejscu zdecydowanego podkreślenia wymaga fakt, że prawo w postaci odrębnej własności lokalu mieszkalnego (nieruchomość lokalowa) oznaczonego numerem (...), znajdującego się w budynku położonym w S. przy ulicy (...), pozwana A. W. (1) nabyła od Miasta S. (prawidłowo od Gminy M. S.) na podstawie umowy sprzedaży zawartej dopiero w dniu **10 lipca 2006 r.** Podstawę do takiego wnioskowania daje analiza zupełnej treści księgi wieczystej prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Siedlcach i oznaczonej numerem (...). Mąż A. W. (1) – Wiesław W. zmarł w dniu **4 lutego 2005 r.** Zatem odrębna własność opisanego powyżej lokalu mieszkalnego nigdy nie stanowiła majątku osobistego W. W. (1), nie była również składnikiem majątku wspólnego W. i A. B. małżonków W..

Stwierdzić zatem należy, że bez względu na to, czyją własnością jest obecnie lub będzie w przyszłości nieruchomość lokalowa w postaci odrębnej własności lokalu oznaczonego numerem (...), znajdującego się w budynku położonym w S. przy ulicy (...), składnik ten nigdy nie stanie się ani przedmiotem działu spadku po spadkodawcy W. W. (1), ani przedmiotem podziału majątku wspólnego pozwanej A. W. (1) i jej nieżyjącego męża W. W. (1). Będzie tak z prostej przyczyny, a mianowicie dlatego, że w chwili śmierci W. W. (1), tj. w dniu 4 lutego 2005 r., spadkodawca nie był właścicielem opisanego powyżej nieruchomości lokalowej, a także prawo to nie było składnikiem majątku wspólnego A. B. i W. małżonków W.. Oznacza to, że w ewentualnie zainicjowanej przez powodów sprawie o dział spadku po ojcu, bądź w sprawie o podział majątku wspólnego A. B. i W. małżonków W., w której powodowie uczestniczyliby jako spadkobiercy nieżyjącego ojca i męża A. W. (1), składnik w postaci odrębnej własności przedmiotowego lokalu nie będzie uwzględniony, a tym samym nie będzie również podlegał podziałowi.

Oczywiście nic nie stoi na przeszkodzie, aby powodowie, o ile są tym zainteresowani, w każdym czasie (bez względu na niniejsze postępowanie) zainicjowali jedno postępowanie obejmujące zarówno podział majątku wspólnego rodziców (matki A. W. (1) i nieżyjącego ojca W. W. (1)), jak i dział spadku po ojcu. O ile w toku takiego postępowania zostanie ustalone, że w skład majątku wspólnego A. B. i W. małżonków W. wchodziło prawo najmu lokalu mieszkalnego oznaczonego numerem (...), znajdującego się w budynku położonym w S. przy ulicy (...), z przyczyn oczywistych prawo takie nie będzie mogło być przyznane komukolwiek z uczestników postępowania, ponieważ obecnie prawo takie nie istnieje. Właściwemu Sądowi należy jednak pozostawić kwestię ewentualnych rozliczeń majątkowych pomiędzy uczestnikami postępowania, obejmujących aktualną wartość takiego prawa najmu, jak również wartość – być może wchodzącej w skład majątku wspólnego A. B. i W. małżonków W. – ekspektatywy uzyskania w przyszłości bonifikaty pieniężnej, najprawdopodobniej ostatecznie udzielonej A. W. (1) przez Gminę M. S. w dniu 10 lipca 2006 r., kiedy nabyła ona odrębną własność lokalu mieszkalnego. Jak podniesiono powyżej, na realizację przez powodów swoich uprawnień w sprawie o podział majątku wspólnego i dział spadku po ojcu, żadnego wpływu nie ma okoliczność, do kogo należy bądź w przyszłości należał będzie składnik majątkowy w postaci odrębnej własności lokalu mieszkalnego, który pozwana A. W. (1) podarowała w dniu 31 marca 2016 r. swojej córce A. W. (2). Ewentualne ustalenie nieważności umowy darowizny z dnia 31 marca 2016 r., bądź odmowa takiego ustalenia, w żaden sposób nie wpływa na sferę praw powodów, jak również tym prawom nie zagraża.

Ustalenie braku interesu prawnego, będącego koniecznym warunkiem prowadzenia postępowania i skutkującego oddaleniem powództwa już tylko z tej przyczyny, czyniło niecelowym dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z opinii biegłych psychiatry i psychologa na okoliczność stopnia świadomości pozwanej A. W. (1) i działania przez nią z należytych rozeznaniem, o który pełnomocnik powodów wnioskował w pozwie.

Mając na uwadze powyższą argumentację Sąd w drugim punkcie wyroku oddalił powództwo w stosunku do każdego z pozwanych. W związku z częściowym cofnięciem pozwu, postępowanie w odniesieniu do roszczenia sformułowanego w punkcie pierwszym pozwu zostało umorzone.

Na podstawie art. 108 par. 1 kpc Sąd rozstrzygnął o zasadach poniesienia przez strony kosztów procesu, ustalając, że ponosi je w całości strona powodowa. Było to wynikiem częściowego cofnięcia pozwu w trakcie procesu, które musiało zostać zakwalifikowane jako przegrane sprawy, a także oddaleniem powództwa w pozostałym zakresie.